

Рецензия

върху дисертационен труд за научна и образователна степен „доктор“
на тема "Икономически активното население в България- образователна структура
и прогноза 1985-2021г.",

Автор: Адриана Валентинова Христова, БАН - Институт за изследване на
населението и човека, Департамент „Демография“

Научна специалност „Статистика и демография“, Шифър: 05.02.06

Научен консултант: Доц. Д-р Кремена Борисова Маринова, Институт за
изследване на населението и човека – БАН

Изучаването и анализът на икономически активното население са важна научна проблематика – и особено неговата образователна структура през периода на преход към пазарно стопанство в България. Научните публикации досега, свързани с темата, насочени към основните прояви на тези много значими у нас демографски процеси, не формират завършени и крайни модели на изследване и решения. Затова следва да отбележим, че научното изследване има съдържателна теоретична и практическа стойност и съществени възможности за подпомагане на управлението у нас, включително и използване при подбора на адекватни модели на икономическата активност, както на национално така и на регионално равнище. Такава забележка, още в началото е необходима предвид факта, че образователната структура на икономически активното население у нас е свързана с изключителни социални и икономически предизвикателства и очаквания. Научното изследване представя подходи и анализи на основните тенденции и за това как ще се развият в бъдеще и при какви особености тези безспорно важни характеристики на трудовия пазар у нас.

Рецензията на научния труд на Адриана Валентинова Христова следва структурата установена от изискванията за работа на научните журита определени от директора на ИИНЧ- БАН: 1. Обем и структура; 2. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата; 3. Методичен подход; 4. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите; 5. Критични бележки към дисертационния труд; 6. Характер на научните приноси; 7. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията;

8.Мотивиран отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на докторанта и 9. Мотивирано заключение.

1. Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура

Обемът на научният труд е достатъчен за дисертационна работа - 258 страници, включващ 74 стр. приложения. Основните структурни елементи са както следва: Увод, Глава първа. Теоретико – методологични основи на изследването, Глава втора. Развитие на образователната структура на икономически активното население на България през периода 1985-2011г., Глава трета. Прогноза за развитието на икономически активното население на България по категории образование за периода 2015г. -2021г., Заключение, Използвана литература и Приложение.

Адриана Валентинова Христова в съответствие с научния професионализъм и акуратност уточнява обекта и предмета на анализ още в началото на своята работа. Научната цел на дисертацията е много добре изразена на стр. 4 „да се изследват промените в образователната структура на икономически активното население на България за периода 1985-2021г.“ Логически точно са изведени и седем определени задачи за постигане при научното изследването. Сред тях се открояват такива свързани със съставяне на прогнози на икономически активното население по образование до 2021г. и предложения и препоръки за управлението му „в контекста на взаимовръзката между икономическата, демографската и социалната система“. Следва да отбележим, че структурата на научния труд е естествена, обоснована логически и подчинена на постигане на целта и формулираните задачи.

2. Литературна осведоменост на кандидата

Познаването на научната литература по проблемите на образованието и икономическата активност е важна предпоставка за успешно решаване на поставените научни задачи. Много широката литературна осведоменост на Адриана Валентинова Христова по проблемите на икономическата активност и образованието, въобще качествените характеристики на работната сила

убедително се показва в проведеня обзор на тематиката още от първата глава на дисертационния труд. Като цяло този преглед е много ценен, от една страна като задълбочена характеристика на постигнатото по проблематиката и от друга като обобщение на един опит, който следва да се има предвид при разработването на задачите поставени в дисертационния труд.

Проявява се логическа прецизност при представяне на проблемите на дефиницията и измерването на човешкия капитал за анализ на състоянието и образователната структура на икономическата структура в България. За богатата литературна осведоменост е свидетелство и подробната библиография към научния труд.

Използваната литература включва общо 94 източника, 61 от които са на кирилица, а останалите 33 - на латиница. Тя се използва където е необходимо правилно, пълно и се представя в отделен списък.

3. Методичен подход

Различни методически подходи на икономическите, демографските и статическите научни изследвания намират приложение в дисертационния труд. Например, поставя се акцента върху системния подход при идентифицирането на главните демографски, икономически и социални фактори, въздействащи на образователната структура на икономически активното население.

В глава първа с помощта на системния поход Адриана Валентинова Христова разработва и предлага два логически модела за влиянието между образователната структура на икономически активното население и системата от фактори за нейното изменение в България. В първия модел ясно и точно са представени пет групи такива фактори и се проследяват измененията на структурата на икономически активното население, паралелно с промените на образователната структура на общото население. Вторият модел акцентира на връзките между основните групи фактори и образователната структура на икономически активното население в определен момент като целта е по-пълно обхващане на системата от фактори и резултативната образователна структура.

При оценката на измененията в образователната структура на икономически активното и съответно заето население са използвани подходи за

изследване на динамиката на разпределения и структурен анализ. Изследва се вариацията на равнищата, коефициентите на икономическа активност и заетост върху подробна и богата емпирична информация. В такъв план отбелязваме, че апробирането на възприетите подходи е изключително полезно за нашата демографска наука и практика като прави възможно по-пълно разкриване на процесите и основните тенденции в икономическата активност за нашето население.

Авторката достига до обосновани прогнози на икономически активното население по образование. Трябва да посочим, че имитационната същност на прогнозираните на основа на линейна екстраполация коефициенти на икономическа активност увеличава изключително информационното богатство на моделите - като цяло последните могат да се считат за разширяване на известни модели, т.е като новоконструирани. От една страна моделите са приложени върху нова информационна база от данни, и от друга на основата на изведени основни тенденции от миналото. Такъв подход може да се отбележи едновременно като постижение и проява на професионализъм от Адриана Валентинова Христова в дисертационния труд.

4. Характер на научните приноси

Дисертационен труд на Адриана Валентинова Христова съдържа както методологически, методически приноси така и такива с практико-приложен характер. По мое мнение точна, изчерпателна и коректна е представената в автореферата справка за научните приноси на дисертационния труд. По същество всички приноси в методологическата, методическата част на тази справка (1,2,3 и 4) са оригинални и представляват въвеждане и оценка на нови модели за характеризирание на слабо познат феномен. Така в методологически и методичен аспект се формират следните съществени изследователски резултати и постижения:

1. Предложени са два логически модела за формиране на образователната структура на икономически активното население. Единият представя образователната структура на икономически активното население, детайлно определяна от тази на общото население. Другият логически модел изразява

съдържателно връзките между основните групи фактори и образователната структура на икономически активното население.

2. Задълбочено изследваните и определени фактори – икономически, социални и чисто демографски, влияещи за формиране на образователната структура на икономически активното население в нашата страна в прехода към пазарна икономика и присъединяване към ЕС. Конкретно подходът за оценка на образователната структура като измерител на образованието има значение не само за България, но и за други населенияа при наблюдаваните в нашата страна условия на разглеждания период.
3. Особена значима е направената оценка за познавателните възможности на източниците на информация за икономическата активност и заетостта, предложенията за унифициране на наблюденията по отношение на икономическата активност, заетостта и безработицата.

С дисертационният труд не само се обогатяват съществуващите методологии и се придобиват нови методични знания, но се подпомагат и демографската и статистическа практика. Практико-приложните приноси от справката на авторката (1,2,3,4 и 5) също са оригинални. Ще се спрем на няколко приноса, особено важни в приложен аспект:

1. Разработените, обосновани и оценени прогнози на икономически активното население по образование за периода 2015-2021г. Опитът по оценката, апробирането и постигнатите резултати от възприетите модели са изключително полезни за нашата демографска наука и практика и позволяват да се разкрие по-пълно и точно спецификата на влиянието на образователния състав на нашето икономически активно население.
2. Проведеният емпиричен анализ за извеждане на дългосрочни тенденции на структурата на икономически активното население и заетите лица по образование в България през периода 1985—2011г по възраст, пол и образователни категории.
3. Формулираните предложения за подобряване (обхвата и съпоставимостта) на базата от статистически индикатори на пазара на

труда по отношение икономическата активност, заетостта и безработицата. Следва да отбележим и изведените от резултатите особено значими препоръки, насочени към подобряване на образователната и икономическа политика.

5. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Всички представени приноси на дисертационния труд и получените крайни резултати са точни, логически ясни и детайлно, обяснени без излишество. Изследователската дейност е била насочена равнопоставено в двете направления – методологическо, методично и практико-приложно. Постига се въздействие – значимост и убедителност на постигнатите множество изследователски приноси в цялата разработка.

6. Критични бележки и препоръки към дисертационния труд

Критични бележки към авторката на дисертационния труд нямам, единствено една препоръка:

При формирането на прогнозата на образователната структура на икономически активното население до 2021г. , авторката естествено не насочва необходимото внимание към икономическите и социални последици от измененията. По същество проблемът е многоаспектен и разбираемо следването му би изместило целта, задачите и тезите. Например, влиянието върху раждаемостта би било осезаемо и предмет на други направления на демографското и икономическо моделиране. Изложеното в дисертационния труд показва, че авторката може да насочи усилия към разширяване на предмета на изследване и следва да отбележим, че тя има необходимата компетентност за това. Конкретната препоръка се отнася за бъдеща изследователска работа на Адриана Валентинова Христова.

7. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията

Авторефератът е точен, логически ясен и достатъчно пълно представя съдържанието на дисертационния труд. Последният е с обем 30 стр. и има следната структура: Обща характеристика на дисертационния труд, Структура на

дисертационния труд, Синтезирано съдържание на дисертационния труд, Заключение, Научни приноси и Списък с публикациите по темата на дисертационния труд.

Публикациите във връзка с дисертационния труд са достатъчно общо четири – три статии и един доклад на научна конференция с международно участие всички самостоятелно дело на Адриана Валентинова Христова. Сред основните публикации на авторката следва да се отбележи доклада на научната конференция с международно участие в Бургас през 2011г. „Международна конференция – Взаимодействието теория-практика: ключови проблеми и решения“, (Христова, А. Промени в структурата на заетостта и необходимостта от развитие на системата за образование и обучение в България. Сборник с доклади от научна конференция с международно участие, Бургас, 24-25 юни 2011 г. Том 1, с. 225-233.

Статиите на Адриана Валентинова Христова са публикувани съответно в сп. Население (№. 1-2, 2011г.), сп. Статистика (№ 3-4, 2012г.) и сп. Население (№. 1-2, 2013г.).

Прегледът на публикациите на докторантката показва тяхното високо качество, яснота и прецизност. Всички те представят резултати, методологически, методически и практико-приложни приноси във връзка с дисертационния труд, - точно и достъпно.

8. Мотивиран отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на докторанта:

След запознаване с работите на докторантката съм убеден, че изследванията и приносите са изцяло нейно лично дело като основните ми аргументи са свързани със представените знания, високите качества които притежават изследванията и огромният обем от самостоятелно обработена статистическа информация. В подкрепа е също и ясната, логична аргументация и защита на основната научна теза.

9. Мотивирано заключение

Авторката е представила дисертационно изследване върху ясно определена проблематика, обект, предмет и значими методологично, методически, а и с

практико-приложни стойност и актуалност. Предвид качествата на дисертационния труд и цялостните изводи от рецензията, убедено си позволявам да предложа на уважаваната комисия да присъди научнообразователната степен доктор на Адриана Валентинова Христова.

05.05.2015

София

/ Доцент. Д-р Хр.Малешков/